

Murai Gábor

Tojás, tej, méz - Semih Kaplanoglu trilógiájáról

Az Anya tűnik fel a semmiből, nehéz léptekkel, súlyos terheket viselve. Elmegy előttünk, keresztülnéz rajtunk, és ahogy érkezett, oly észrevétlenül tűnik el a tejfehér ködben.

Kaplanoglu szereplői a Természet emberi tényezői, társadalmakba gyökeret verő kultúrák letéteményesei, ugyanakkor a természetbe visszazuhanó, helyüket ott sem találó, esetlen alakok.

Ez a zuhanás átjárja a filmeket: a képet rögzítő műszeren keresztül zuhant ember felfüggeszti és magába olvasztja a médium jelenlétét. Itt az önmagát megfigyelő Természet láthatósága a tét.

Jelesül a Kamera a Természet, vagy mondhatjuk Kozmosz önmagát megfigyelő tényezője, mely éppen képeket produkál, az ember, a költő segítségével. A Kozmosz önmagát megfigyelő műveletei kötik össze talán legerősebben és legszorosabban Kaplanoglu három filmjét.

Tej, tojás, méz: ragyogó formái és alapanyagai a természetnek. Fénylő kincsek egy sötét múzeumban, ahol a teremtett lélek saját formái után kutat. Az ember néha tojás, vagy tej és méz alakban tér vissza ősei földjéről, amivel eggyé válik, vagy amitől elszakad.

A költő törékeny teste ráhajlik, ráfeszül a földre: hallgatja hangjait, lesi formáit, majd majd tojás, tej vagy méz alakban új életet kezd.

Ez a három egyszerű szépség a természet képpé válásának misztériuma, csillogó határkövek az egy egészből kiszakadva.

Tojás. Bár forgatási időrendben az első, az élet növekedése szerint lehetne a harmadik is. Az első Yusuf a háromból. A legidősebb, az alkotói jelenlét költője, a filmre vitel jelenideje, az emlékező időfolyam ősfelfakadási pontja.

A visszafelé lépkedő számvetés elindítója.

A folyamat elindító, nyitó hosszú beállításban az anya alakja bontakozik ki a ködből. Az az „ismeretlen anya”, akit a költő később megénekel, egy sokat megélt, törődött török asszony, akit a föld küldött és ez a föld hív vissza, semmiből a semmibe. Az asszony közel ér a képrögzítés forrásához és keresztülnéz rajta, mintegy láthatatlanná téve a médiumot.

Kisétál az út által definiált térből, lassan, az utat követve. A film által kihasított térben tehát megjelenik a mozgó ember, aki mozgásával felírja az idő mértékegységét. Ez lesz a megalkotott kép, amit a költő felmutat: jelen vagyok megjelenítve.

Következő jelenet Yusuf antikváriuma napjainkban: minden együtt a begyűjtött képek piacán. Könyvek, festmények, zenék, mind illusztrációk az önmagát kereső, válságba jutott költő körül.

Kultúrák ősi lenyomatai szólalnak meg a saját hangjukon, mert a trilógiában nincs filmzene, nincs semmi olyan külső tényező, ami kívülről befolyásolná a nézőt. A megtörténő dolgok, események saját hangjukat hallatják, a láthatóságukhoz kötődő formák szólalnak meg saját hangjukon.

A tojás vonalai befelé ívelnek: törékeny, vékony héj határolja a külsőt. A tojás, ez a védtelen egész, összetörik egy pillanat alatt: a belső kifakad, kiáramlik, a külső elvegyül. Összekeverednek a dolgok, tisztázásra várnak. Yusuf anyja halálhírére szülővárosába utazik.

A szülőhely a keltetés emléke, a tojás burkait belülről feszítő emésztő mételey: a belső tükrök néha kihasítanak egy-egy városszeletet, a természet zölden és durván tenyészik vagy szelídül. Ezek az emberek, immár városlakók, elfogadják az utakat, felveszik az utak alakjait és mindig úton vannak. Dolgoznak.

A költő, Yusuf, találkozik azokkal az emberekkel, akik rendszeres kapcsolatban álltak édesanyjával, helyettesítették őt, aki nem volt mellette, a tékozló fiút.

A szülői házban egy lányt talál, aki most anyja megszokott feladatait végzi. Ayla végig a férfi édesanyja mellett állt, most az édesanya helyett áll. Most ő beszélget az ősoket rejtegető növényekkel, aki megőrizték a múlt titkát.

Ayla fiatal, szép és küldetése van: a halott utolsó kívánsága értelmében Yusufnak véráldozatot kell hoznia, aminek megfejtésre váró értelme és jelentése Ayla kezében van.

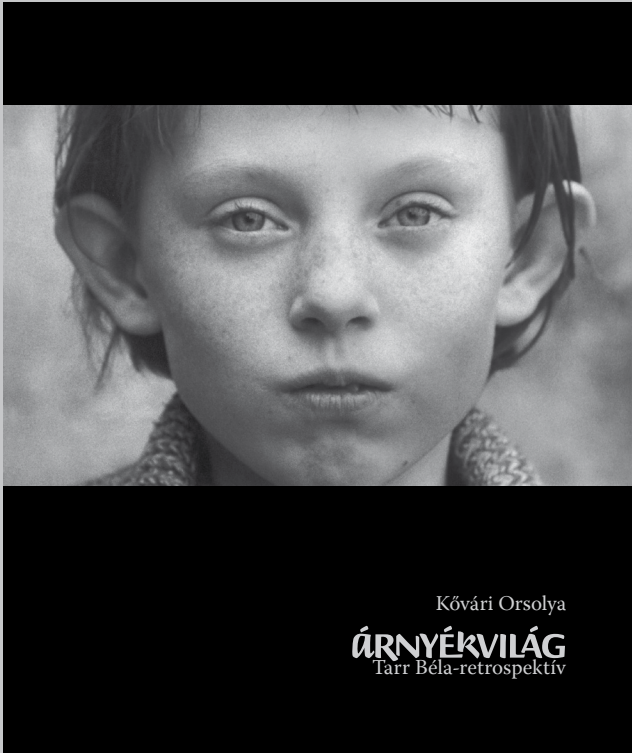
A kos feláldozását Yusufnak úgy kell felfognia, mint egy régi tartozást, amit mulasztásaiért édesanyjának kell lerónia. A vér felmutatásához erős, markáns metaforák sora vezet, mely metaforák a trilógia mindhárom alkotását átszövik.

Az ügyvéd udvarán kötélfonó dolgozik. Hosszú kötélsodrony szalad ki a kezéből és járja be a teret, növekszik, gyarapodik, míg keresztül-kasul nem huzalozza a felfoghatót. Egybetartja a láthatót.

A kötélfonás mindhárom film fontos eleme, sőt ez a motívum indítja útjára a trilógia előtt forgatott legelső filmjét is. Kaplanoglu a Bukott angyalban, első filmjében, keresi azokat a formákat, amiket később megérel. Állandó metaforáihoz itt gyűjt anyagot. A bontakozó időformák itt még ingatag lábakon állnak, a snittek hosszúsága aránytalan, annak ellenére, hogy sokasodnak a statikus, hosszú beállítások, és a zörejek is fokozatosan kiszorítják az ismeretlen, kívülről érkező zenét.

A kötélfonás jeleneteiben talán nem is a kötél az érdekes, hanem az ember, aki teremti, és ugyanakkor kétségbeesetten kapaszkodik is a saját maga fonta kötélibe. Ezt követően Yusuf elájul, rohamot kap, és a földre zuhan.

Tojás, tej, méz: mindhárom esetben megakad a lélegzet, elfogy a levegő, elszorul az élet köldökzsinórja. A költő a földön fekszik, rásimul a föld alakjára, és hallgatózik. Hallja a mélyben a víz zubogását, az örvénylő magmát, és a tojás felreped, a tej elapad, a méz elpárolog. A villany kialszik, a sötétben kell kitapogatni egy új élet kezdetét. A kost fel kell áldozni, a vére megszenteli az új életet, helyre állhat a természet rendje.

Kővári Orsolya

ÁRNYÉKVILÁG
Tarr Béla-retrospektív

Kővári Orsolya

ÁRNYÉKVILÁG
Tarr Béla-retrospektív

„...önálló könyv magyarul most jelent meg először erről a felfoghatatlanul hatalmas művészi teljesítményről. Ezt megemelni, újra-gondolni, megközelíteni, ebbe beletemetkezni, megérteni és megértetni – nem mindennapi tett. A módszere sem mindennapi. Az életmű egységes egész jellegét bizonyítandó az utolsó Tarr-művel, A torinói lóval indul a könyv, s az életmű ez ideig befejezésének szánt filmtől halad az életmű kezdete felé, az első Tarr-filmig, a Családi tűzfészekig. Nincsenek filmes varázsszavak, nincs szakmai bennfentesség. Egy érzékeny, beleélésre, gondolkodásra és átélésre kész ember nézi újra a filmeket, s igyekszik mind mélyebben az alkotás leglényegébe látni. Fel akarja fedezni Tarr titkát. Ehhez nemcsak kivételes asszociációs képességét és teremtő stílusát, hanem egy lefegyverzően tágas filológiai apparátust is bevet. Még a lábjegyzetei is élvezetes, hasznos kirándulások, külön értékük a Tarr-életműben Krasznahorkai László szerepét, jelenlétét, súlyát kiemelő idézetek.” [...]

Bársony Éva
Népszava

„...Kővári Orsolya, úgy gondolom, nemcsak a filmek nyelvére, stílusvilágára, s az általuk közvetített szellemi horizontra hangolódott rá elemzéseiben, hanem Tarr gondolkodói attitűdjére, ha úgy tetszik filozófiájára. A szellemi érintkezések inspirációi jótékonyan hatják át gondolatgazdag okfejtéseit, miközben mindvégig belül marad e gondolatkörön – ezért is képes fölfejtetni Tarr filmvilágának lényegét. Áttetszővé, átjárhatóvá válik így ama sokszorosán rétegzett szimbólumrendszer és struktúra, ami a Tarr-filmek sajátja... A műelemzések együttese teljes és plasztikus Tarr-képet rajzol elénk. Az esszékötet nemcsak műelemző írások gyűjteménye, hanem egyúttal remek olvasmány is: Tarr sokrétegű, hatalmas életművének krónikája, »filmregénye.«” [...]

Kovács Dezső
Kritika

„Kővári Orsolya nem készen kapott gondolatokkal indul útjára, hanem bevallottan »hatás alatt álló nő«, aki, ez minden egyes mondatából kiérződik, egyik pillanatról a másikra megértette Tarr Béla művészetét, vagyis egyfajta megvilágosodás érte, és most, kézenfogva minket, végigvezet a saját útján még egyszer...

...minden fejezetben képes minket meglepni a filmek közötti váratlan összefüggések felmutatásával – elsősorban a filmekben szereplő színészek lénye, arcaik nyomában indul el: Derzsi Jánosról, Temessy Hédiről és másokról írt sokrétegű, bátor és nyílt, egyáltalán nem szokványos színészportréiból merít, élő, eleven, lélegző személyekből, és módszere nyomán Tarr Béláról is egy dimenzióiban is élő, eleven organizmusra hasonlító, mint filmteóriákból összebarakácsolt kép rajzolódik ki...

Ilyen összefoglaló pillantást vetni egy életműre csak olyasvalaki tud, aki azt saját életén keresztül értette meg. És ez ritka nagy dolog.” [...]

Forgách András
Filmvilág

A KÖNYV MEGVÁSÁROLHATÓ:

Írók Boltja (VI., Andrásy út 45.),
Kultúrbarlang (VII., Kertész utca 42–44.),
Örkény István Könyvesbolt
(XIII., Szent István körút 26.),
Láng Téka (XIII., Pozsonyi út 5.),
Atlantisz Könyvsziget (VI., Anker köz 1–3.)

POSTAI ÚTON MEGRENDELHETŐ:
Kultúrbarlang, 1073 Budapest, Kertész utca 42–44.
E-mail: kulturbarlang@kulturbarlang.hu

A Francia Új Hullám kiadó új kötete

JLG/JLG

**Jean-Luc Godard dicsérete,
avagy a filmművészet önfelszámolása**

Megjelenik 2012 december 3-án,

Godard 82. születésnapján!

Francia Új Hullám Kiadó

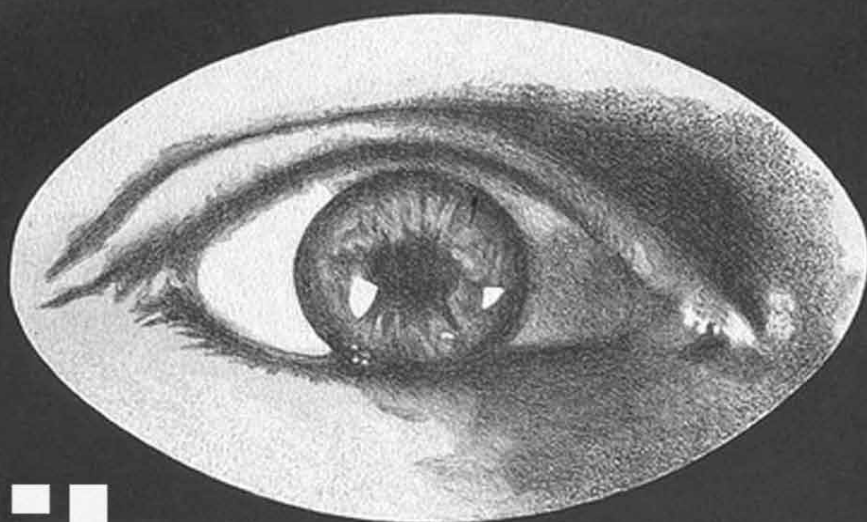
GODARD

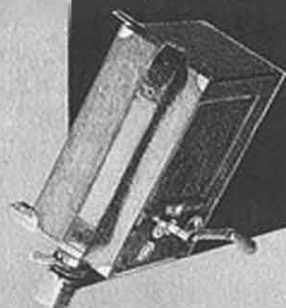
JLG/
JEAN-LUC GODARD

**A FILMSZEM KÖVETKEZŐ SZÁMA
DECEMBERBEN JELENIK MEG**

SHAKESPEARE ADAPTÁCIÓK

Filmszem

II. Évf.

4.

szám

TÉL

